

С.Я. ФУРСА, Є.І. ФУРСА

Світлана Ярославівна Фурса, доктор юридичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID: 0000-0002-3023-5287

Євген Іванович Фурса, кандидат юридичних наук, професор Київського національного торговельно-економічного університету**

ORCID: 0000-0002-3023-5287

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Постановка проблеми. У сучасній правовій науці України слід виділити ту її галузь, яка забезпечить динамічну та об'єктивну реакцію науковців на законодавчі ініціативи влади та надасть випереджаючий законотворчості напрям руху правової системи України в інтересах охорони й захисту прав людини. Тільки так можна зупинити законотворчі експерименти над громадянами України, коли суспільство і фахівці знаходяться в стані постійного реформування, а мети такого реформування не визначено.

Якщо проаналізувати попередній етап становлення України як незалежної правової держави, то можна зробити висновок про те, що він увесь складається з постійного реформування державного устрою та суспільних відносин. Цілком зрозумілими є труднощі, пов'язані з переходом соціалістичної республіки колишнього Радянського Союзу на капіталістичні рейки, але наша держава не єдина в світі, яка пройшла цей шлях, однак опинилася не в найкращому економічному, політичному і, головне, правовому становищі. При цьому останні тенденції в реформуванні суспільних відносин викликають особливе занепокоєння через те, що робляться хаотичні кроки кардинальної зміни норм законодавства і це відбувається на базі істотного погіршення економічної ситуації в державі, що викликає ще більше занепокоєння, оскільки погіршується життя населення нашої країни. Водночас зовнішні показники – велика кількість захищених кандидатських та докторських дисертацій доводять величезну роботу та потенціал вчених у сфері права, який владою не використовується. Отже, одна з головних проблем в Україні зумовлена тим, що влада, не використовуючи науковий потенціал, проводить реформи, а науковці вважають, що їх дослідження сприяють розвитку нашої держави.

У зв'язку з цим вважаємо доцільним сформувати ті ознаки правової держави, якою ми її хочемо бачити в найближчий час, через п'ять років і бажано на наступні періоди. Крім того, реформування потребує прийняття швидких рішень, але такі рішення все ж таки варто обговорювати з фахівцями, щоб вони не завдали шкоди нашій державі, її народу. Вважаємо, що таким глобальним аналізом мають займатися фахівці, які здійснюють дослідження з філософії права, оскільки цей напрям науки незаангажований на власному чітко визначеному предметі, а дає змогу системно аналізувати помилки, робити узагальнення, передбачати позитивні й негативні результати впровадження наукових гіпотез у правову систему України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Об'єктом дослідження стали наукові праці вчених у галузі філософії права, зокрема погляд на філософію права як самостійну наукову дисципліну, яка має власний предмет досліджень, але в силу його специфіки охоплює «прикордонну» сферу між філософією та юриспруденцією, використовуючи методологію першої при дослідженні останньої (*Shyshko, 2003*); концепція про те, що в предмет філософії права закладається лише філософський погляд на загальні проблеми в сприйнятті права (*Marchenko, 2015; Danyljjan, Dzjobanj, & Maksymov, 2009*), побудова філософської системи знань про право, що розглядають суспільні відносини, які здійснюються з позиції загальних закономірностей їхньої правової форми, правової організації, правопорядку (*Selivanov, 2003*); роботи, де ґрунтовно аналізуються не тільки проблеми суто юриспруденції, а й визначаються взаємопов'язані проблеми в політології, робляться спроби перейти до розуміння філософії в окремих галузях правової науки, зокрема у конституційному праві, враховувати особливості психології (*Kostycjkyj, 2009*), а також і в таких науках, як адвокатура¹ (*Fursa S. 2019*), нотаріат² (*Fursa S. 2001, Fursa S. 2012*); деякі вчені такий метод філософії, як порівняльне правознавство, розглядають як самостійну галузь правової науки ((*Petryshyna, Poghrebnyak, Luk'janov & Bylja-Sabadash, 2012*), інші (*Kyrychenko & Kurakin, 2012; Fedorova, 2018*) використовують методи філософії для дослідження окремих аспектів у галузевих науках, говорять про «правові трансплантанти» як ідею легкого способу проведення правових реформ (*Leghran, 2013*).

© С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, 2020

* *Svitlana Fursa, Dr. hab. in Law, Professor of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

** *Yevhen Fursa, Ph.D. in Law, Professor of Kyiv National University of Trade and Economics*

Формулювання мети статті. Із урахуванням вищенаведеного метою статті є розробка концепції нового сприйняття функцій і змісту філософії права, яка має спиратися на філософії відповідних галузей права та інтегрувати головні напрями наступного руху правової системи в єдину узгоджену модель з метою охорони й захисту прав та інтересів людини та громадянина.

Виклад основного матеріалу. Для глибокого аналізу поняття «філософія права» необхідно буде ґрунтовно проаналізувати весь попередній досвід і сучасні тенденції сприйняття та застосування цього поняття. Але це нереально здійснити в межах однієї статті, оскільки охопити такий величезний масив інформації неможливо. Тому проаналізуємо це поняття в контексті його нормативного визначення та сприйняття вченими. Так, відповідно до Паспортів спеціальностей, затверджених постановою президії ВАК України від 8 жовтня 2008 р. № 45-06/7, філософія права – «Галузь юридичних наук, яка досліджує різноманіття філософських інтерпретацій смислу, призначення та логіки права, розкриває фундаментальні основи його обґрунтування, що знаходять вияв в онтологічній, епістемологічній, аксіологічній, антропологічній, практично-сеологічній проблематиці, розглядає світоглядні аспекти взаємозв'язку права та держави, виявляє філософські засади міжнародного права та галузевих юридичних дисциплін, визначає соціокультурні тенденції розвитку права»³ (*Pasporty special'nostej: postanova prezidiji VAK Ukrainy vid 8 zhovtnja 2008 № 45-06/7*). Тобто філософія права не орієнтована на певні шаблони в сприйнятті правової системи як, наприклад, конституційне право спирається на Конституцію України, а передбачає застосовувати гнучку систему критеріїв для оцінки стану правової системи тощо.

Тепер розглянемо, який погляд на філософію права мають науковці. Деякі з яких визнають⁴ (*Shyshko, 2003*), що «філософія права – це самостійна наукова дисципліна, яка має власний предмет досліджень. У силу специфіки предмета дослідження, вона охоплює «прикордонну» сферу між філософією та юриспруденцією, використовуючи методологію першої при дослідженні останньої» (р. 44). Здається, що таке сприйняття філософії права значною мірою спрощує його і позбавляє тих важливих рис, які право набуває у разі його синтезу з філософією, а не використання для дослідження в «прикордонних сферах». Так само, на нашу думку, не можна розцінювати філософію лише як набір інструментарію у вигляді вироблених тисячоліттями методів дослідження, оскільки так ми відкидатимемо величезний пласт важливої інформації про те, як видатні філософи бачили ідеальний державний устрій, міру справедливості у взаємовідносинах тощо. Дійсно, конструктивно-критичний аналіз дає нам сьогодні змогу говорити про виявлені помилки і неможливість реалізації ідеальної моделі держави. Водночас потребує істотних досліджень увесь період розвитку суспільних відносин, трансформацій в державному устрої як зі стародавніх часів, так і в недалекому минулому. Такий аналіз є необхідним для того, щоб не робити повторно помилок у розвитку державного устрою. У багатьох дослідженнях домінує подібний підхід, коли в предмет філософії права закладається лише філософський погляд на загальні проблеми в сприйнятті права, а не досліджуються сучасні проблеми в розвитку правової системи України^{5,6} (*Marchenko, 2015; Danyljan, Dzjobanj, & Maksymov, 2009*).

Інші сучасні вчені окреслюють ті межі, які мають цікавити дослідників філософії права, так:

«Питання про правомірність побудови філософської системи знань про право, що розглядають суспільні відносини з позиції загальних закономірностей їхньої правової форми, правової організації, правопорядку, стає особливо актуальним в умовах необхідності реалізації конституційно закріпленого наміру формувати, розвивати і зміцнювати демократичну, правову, соціальну державу, тоді як суспільна правова свідомість в Україні, як і в інших пострадянських країнах, характеризується підвищеною рефлексією»⁷ (*Selivanov, 2003, p. 67*).

У цій концептуально важливій фразі закладено багатомірне сприйняття філософії права не тільки як фундаментальної науки, а й одночасно як пов'язаної зі свідомістю людей, їх сприйняттям права в той чи інший проміжок часу тощо. «Суспільна рефлексія» складалася за певних умов, коли значна частина громадян України в ранній пострадянський період втратила накопичені за життя вклади, роботу і відповідні засоби до існування, а також повагу до їх колишньої ділової репутації, коли у результаті економічної ситуації досвідчені фахівці змушені були шукати роботу абсолютно не за профілем їх попередньої діяльності тощо. Отже, така «рефлексія» зумовлювалася порівнянням рівня життя до відповідного реформування державного устрою і після. З такого прикладу необхідно зробити висновок, що одним із показників «суспільної правової свідомості в Україні» є рівень життя переважної більшості громадян, які вимірюють досконалість правової системи за власними показниками життя...

Тому тут варто продовжити цитування вченого В.М. Селіванова, який побачив таке:

«Знання філософії права або філософські знання про право пов'язані з потребою сучасної людини системно усвідомлювати різнобічну правову дійсність, протилежності і взаємодоповнення між правом у собі і для себе і тим явищем, якому зовнішнє свавілля надає силу права, тим, що є, і тим, що має бути. По суті йдеться про необхідність визначення місця права в житті людини і місця людини в правовій дійсності, пізнання й осягнення ідей і думок щодо права як реального багатоаспектного соціального явища та його юридичної форми»⁸ (*Selivanov, 2003, p. 70*).

Для пересічних громадян наявність або відсутність філософії права не відіграє будь-якої ролі, а результат діяльності вчених у цій сфері правової науки вони так само будуть вимірювати за власними критеріями. Разом із тим можна з впевненістю стверджувати, що фахівці в галузі філософії права мали б активно реагувати на ті помилкові кроки у реформуванні правової системи держави, які призвели до зниження рівня життя населення.

Наслідки такого хаотичного розвитку нашої правової системи можна спостерігати до останнього часу, оскільки при відсутності сучасної ідеологічної доктрини було взято курс на декомунізацію, який асоціювався зі знесенням пам'ятників, перейменуванням міст, вулиць, але не супроводжувався формуванням власних ідеологічних суспільних орієнтирів. Хаотичність полягає в тому, що у преамбулі до чинного Житлового кодексу України до моменту написання цієї статті містяться такі положення:

«Втілюючи в життя ленінські ідеї побудови комуністичного суспільства і здійснюючи курс на підвищення матеріального та культурного рівня життя народу, Радянська держава послідовно реалізує розроблену Комуністичною партією програму житлового будівництва»⁹ (*Zhytlovyj kodeks Ukrainy, 1983*).

Ця цитата доводить те, що для побудови раціональної моделі сучасної правової системи України бракує такого філософського методу досліджень, як системний, оскільки саме цей метод дає змогу визначити цілі й оптимальні способи досягнення бажаного результату.

Отже, варто визнати, що запозичуючи термін «філософія» і поєднуючи його з поняттям «право» в один термін, потрібно мати на увазі зовсім іншу мету – побудову тієї оптимальної моделі правової держави, де переважна більшість населення буде вважати себе задоволеною. Такі моделі пропонувало багато стародавніх мислителів, але кожна країна в певний час має розраховувати на досягнення власних цілей, які формуються лідерами держави і мають втілюватися в реальні кроки всіма гілками влади. Наприклад, наша держава отримала величезний досвід, який зумовлений трансформацією правової системи України, титанічні зрушення відбулися і в правовій науці.

Не так давно право в Україні, як і в багатьох інших радянських республіках, сприймалося як догма, норми якого потрібно було цитувати як абсолютну істину. Дійсно, переважна більшість норм законодавства нагадували догми, оскільки тривалий час зберігали чинність і завчалися правознавцями напам'ять. Відійти від догматичного сприйняття норм законодавства змусило багато факторів, серед яких до найважливіших можна віднести їх швидку зміну і у результаті цього нестабільність правової системи. Як наслідок, швидко створюване законодавство містило багато помилок та неузгодженостей, а це породжувало необхідність усувати такі законодавчі недоліки на практиці при їх застосуванні. Як можна вимагати дотримуватися вимог законодавства, яке містить очевидні недоліки?

На перший план у філософському сприйнятті права виходять природні права людини, які не можна обмежувати нормами законодавства, об'єктивний баланс між інтересами окремого громадянина та інтересами суспільства тощо. Саме філософське сприйняття права дало змогу визначити пріоритетним принцип верховенства права, який на сьогодні визнаний домінуючим у нашій державі, але не розкритим за змістом, практично, в жодному нормативному акті. Тому таке поняття, як «філософія права», нашою хується на намагання сприйняти його в нерозвиненій формі – окремих і безсистемних ідей, відтворити у законодавстві його несформовані й неузгоджені елементи – принципи, що мають декларативний, а не дієвий характер застосування тощо.

У зв'язку з цим у переважній, якщо не в абсолютній більшості випадків в Україні законодавство орієнтоване на досягнення певної сьогоденної цілі, і процес його реформування нагадує експерименти над людьми. Так, принцип верховенства права став настільки популярним, що його не тільки почали використовувати політики у своїх промовах, а й застосовують у нових нормативних актах без узгодження зі змістом і цілеспрямованістю цього нормативного акта як певну самоціль. З таким сприйняттям цього принципу абсолютно погодитися не можна, оскільки про домінування верховенства права можна говорити в тих випадках, коли закон або підзаконний акт порушує права людини. Отже, певна ціль правової держави – створення законодавства, яке буде забезпечувати права людини так, щоб не відбувалося правопорушень або такі правопорушення швидко ліквідувалися та відбувалося відновлення прав, щоб саме законодавство було проникнуте охороною прав людини та ї майбутньому не довелось звертатися до Конституційного Суду України за визнанням законів неконституційними. Отже, принцип верховенства права варто визнавати не домінуючим, а скоріше винятком для демократичної правової країни.

Але варто зазначити, що філософія права – це погляд у майбутнє нашої держави, її державний устрій з урахуванням пройденого етапу розвитку і застереженням тих помилок, які вже були зроблені на цьому шляху. Тобто філософія права має визначати, які напрями розвитку держави є оптимальними і раціональними на шляху поліпшення державного устрою, життя народу та окремого громадянина зокрема. Такий погляд можна знайти в книзі М.В. Костицького «Філософські та психологічні проблеми юриспруденції», де ним ґрунтовно аналізуються не тільки проблеми суто юриспруденції, а й визначаються взаємопов'язані проблеми в політології, робляться спроби перейти до розуміння філософії в окремих галузях правової науки, зокрема у конституційному праві, враховувати особливості психології¹⁰ (*Kostyckyj, 2009*), а також і в таких науках, як адвокатура, нотаріат.

Цілком очевидно, що неможливо охопити одному автору всю проблематику філософії права, оскільки кожна галузь правової науки повинна мати об'єктивні орієнтири у своєму розвитку і саме над цим питанням мають працювати провідні українські вчені. Інакше й надалі наша правова система буде «розвиватися» законодавчими реформами, які поки що не дають позитивних результатів, оскільки не спираються на виважену і системну модель, вироблену на майбутнє. У зв'язку із цим вважаємо, що філософія права має спиратися на по-філософському виважені правові доктрини в певних галузях правової науки, які після їх узгодження і мають надавати орієнтири в розвитку правової системи України.

Українська ж правова система знаходиться в стані постійного реформування і це, на жаль, стає не тільки способом досягнення бажаного результату, а й доволі часто самоціллю самого процесу перебудови дер-

жавного устрою, коли оновлюються склад певного органу або відповідне законодавство лише в певній сфері і без узгодження з іншими сферами діяльності правоохоронної системи.

Таким чином, філософський погляд на правову систему має бути незаангажованим, але разом із тим позиції науковців повинні бути обґрунтованими, а не тільки базуватися на ідеї, що запозичений з розвинених країн досвід обов'язково слід впроваджувати в Україні.

Водночас багато хто з фахівців навіть не помітив появу серед галузей правової науки порівняльного правознавства¹¹ (*Petryshyna, Poghrebnyak, Luk'janov & Bylja-Sabadash, 2012*), але виникає питання, а як метод філософії міг стати правовою наукою, встановити важко, оскільки накопичення інформації з іноземних джерел вимагає систематизації інформації, що, у свою чергу, потребуватиме отриманні під час порівняльних дослідження результати впроваджувати в ту чи іншу галузь правової науки України. Тому важко погодитися з тим положенням, що порівняння може слугувати самоціллю, а не способом розробки альтернативних варіантів розвитку тієї чи іншої галузі правової науки. Зокрема, багато дослідників цілком виправдано займаються дослідженням іноземних правових систем в контексті тієї чи іншої галузі права України^{12,13} (*Kurychenko & Kurakin, 2012; Fedorova, 2018*). Тому не варто знецінювати такий елемент філософії права, як порівняльний, що запозичений з методології філософії, але А.Л. Федорова мала метою удосконалити трудове законодавство України шляхом порівняльного аналізу і вибору найліпших досягнень європейських держав та інших країн світу, міжнародно-правових норм та положень трудового права ЄС для їх запозичення в правову систему України. При цьому у порівняльному правознавстві існують доволі цікаві заперечення щодо можливості й доцільності запозичення іноземних норм до власної правової системи. Так, П. Легран вважає «правові зміни через правові трансплантанти» ідеєю легкого способу правових реформ, яка є оманливою, і доводить неможливість «правових трансплантантів». Сприйняття і пізнання відмінностей, унікальностей, інакшості іншого, на думку автора, мають бути основним фокусом порівняльного права¹⁴ (*Leghran, 2013*).

Автори поділяють цю позицію та водночас вважають, що не можна, запозичивши все законодавство Швеції, досягнути рівня життя шведів для українців, оскільки варто враховувати економічний стан, ментальність народу та багато інших чинників. Тому слід визнати, що філософія права не тільки запозичує методологію з філософії, а й визначає ту мету, якої має досягти та чи інша галузь правової науки у своєму розвитку, зокрема, шляхом запозичення іноземного правового «інструментарію», який потрібно адаптувати до умов правової системи держави. Наприклад, прогресуючий податок на прибуток підприємств потенційно може позитивно вплинути на збільшення заробітних плат і рівня життя населення, але потрібно паралельно долати проблему ухилення від сплати податків тощо. Отже, перед філософією права має стояти завдання щодо створення механізмів поліпшення якості матеріального забезпечення життя населення і не тільки працюючого тощо.

Наведені та інші аспекти доводять загальний висновок про те, що філософія права в сучасних умовах реформування правової системи України має дозволити виробити системну модель її удосконалення, а не фрагментарну. Якщо встановити метою правової системи України її самодостатність, яка оптимально узгоджуватиметься з її незалежністю, то стануть очевидними й відповіді на інші питання. Так, найбільш дискусійне питання в Україні потребує глибокого і всебічного аналізу. Зокрема, продаж державного земельного фонду має поповнити державний бюджет, але продаж землі у великих обсягах однозначно призведе до її знецінення, породить величезну корупцію, збільшить кількість рейдерських захоплень земельних ділянок тощо. Отже, до таких викликів має бути готова правоохоронна система держави, але вона не здатна впоратися із сучасною криміногенною ситуацією, не говорячи вже про її зростання у зв'язку із запровадженням ринку землі. У сільській місцевості доволі часто землею володіють незаможні особи похилого віку і їх власність на землю може стати легкою здобиччю для всілякого роду шахраїв, отже, їх права мають охоронятися наданням їм безоплатної правової допомоги. Зокрема, їм має бути надана альтернатива – укладення договорів довічного утримання (догляду), але з державною гарантією, що через півроку їх не позбавлять відповідних прав.

Крім того, отримання значних коштів до державного бюджету повинно мати певну мету – економічний розвиток держави.

Перелічені та багато інших питань сьогодні стоїть перед наукою, але на відміну від політиків, які здатні пояснити свою позицію сьогодні, а завтра їх при владі вже не буде, науковці мають дивитися в майбутнє і прогнозувати, якою стане наша держава, якщо сьогодні не зупинити владу в непродуманому реформуванні, зокрема й правоохоронних органів.

Висновки. Філософія права в сучасних умовах має відповісти на глобальне питання, чому наша держава перебуває в постійному стані реформування, але правова система держави стає все менш передбачуваною у розвитку та не відповідає потребам громадян. Вважаємо, що попередні та сучасні тенденції розвитку нашої країни як незалежної, правової, соціальної держави не мають чітко визначеної мети, тому запропоновано виділити нову функцію філософії права – визначення мети і системного напрямку реформування правової системи України до рівня самодостатньої країни, а також способів досягнення мети через удосконалення діяльності правоохоронних та правозахисних органів.

Сучасні тенденції в розвитку правової системи України спираються на різні тактичні постулати щодо залучення інвестицій, побудови й ремонту автодоріг, перейменування міліції в поліцію, реформування судової системи, створення ринку землі, передачу важливих об'єктів інфраструктури в концесію тощо, але не встановлюється стратегічна мета реформування – самодостатня держава Україна. Ця мета і має визначати пріоритети у розвитку правової системи України та може надати відповіді на багато питань, які виникають

при реформуванні державного устрою. Якщо у ст. 1 Конституції України визначено: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава», з чим важко не погодитися, то як сприймати положення преамбули Конституції України щодо незворотності європейського та євроатлантичного курсу України. Загальновідомо, що при вступі до Європейського Союзу або Північно атлантичного альянсу України доведеться частину власних повноважень передати міжнародним організаціям, отже, положення про суверенність і незалежність відійдуть на другий план і потребуватимуть внесення змін до Конституції України. Навіщо це положення вносити до Конституції України, якщо, по-перше, поки що не йдеться про реальну можливість вступу України до цих міжнародних організацій і, по-друге, така теза розколює народ України? Наведені та багато інших сучасних викликів потрібно сьогодні вирішувати, на наш погляд, не тільки з позицій філософії, а й враховуючи положення чинної правової системи України та перспективні напрями її можливого позитивного реформування.

Отже, теорія самодостатньої держави в Україні не розроблена, але саме вона здатна забезпечити ті визначальні принципи державного устрою, які проголошені в Основному Законі та мають забезпечити високий рівень життя власних громадян і реальну незалежність та якісну правову систему.

Напрями досліджень філософії права як галузі правової науки України мають бути переорієнтовані на динамічне протистояння тим викликам, які мають місце в сучасній правовій системі України, на аналіз, прогнозування й застереження негативних наслідків від змін у державному устрої України, вироблення виваженої моделі поступового розвитку нашої держави та її інститутів, діяльність яких насамперед має бути спрямована на охорону та захист прав, інтересів та свобод людини – громадянина у демократичному суспільстві. Запропонована концепція самодостатньої держави має стимулювати також всі наступні кроки у розвитку правової системи України, а також узгоджувати напрями удосконалення окремих галузей правової науки, які мають системно забезпечувати самодостатність нашої держави як у внутрішніх, так і у зовнішніх відносинах.

Запропоновані ж авторами висновки мають застерегти від швидких та необґрунтованих кроків у реформуванні державного устрою нашої держави і до встановлення оптимальних форм державного управління професійними фахівцями, але у чітко визначених межах їх повноважень з метою проведення стратегічних, реальних та продуманих реформ відповідно до розроблених фахівцями концепції у всіх сферах суспільного життя.

¹ Фурса С. Адвокатура крізь призму національної правової доктрини. *Право України*. 2019. № 12. С. 16–41.

² Фурса С.Я. Нотаріальна процедура і правосвідомість. *Нотаріат в Україні : теорія і практика*. Київ: А.С.К., 2001. С. 28–35; Фурса С.Я., Фурса Є.І. Нотаріат і адвокатура в Українській неоліберальній державі. *Збірник матеріалів конференції «Філософські, методологічні, та психологічні проблеми права»* (м. Київ, 17 листопада 2012 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 230–232.

³ Паспорти спеціальностей: постанова президії ВАК України від 8 жовтня 2008 р. № 45-06/7. URL: http://db.ippi.org.ua/doc/D305_02.pdf

⁴ Шишко В.В. Філософія права в системі юридичних наук. *Проблеми філософії права*. 2003. Т. 1. С. 44–47.

⁵ Марченко О.В. Філософія права: навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 304 с.

⁶ Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. ; за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2009. 208 с.

⁷ Селіванов В.М. Право у дзеркалі філософії. *Проблеми філософії права*. 2003. Т. 1. С. 67–71.

⁸ Там само.

⁹ Житловий кодекс України від 30.06.1983 р. № 5465-Х. *ВВР Української РСР*. 1983. № 28. Ст. 573.

¹⁰ Костицький М.В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції. Кн. 1: Вибр. наук. пр. Чернівці : Рута, 2009. 580 с.

¹¹ Порівняльне правознавство : підручник / С.П. Погребняк, Д.В. Лук'янов, І.О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2012. 272 с.

¹² Кириченко В.М., Куракін О.М. Порівняльне конституційне право: модульний курс: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 256 с.

¹³ Федорова А.Л. Порівняльне трудове право: підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 352 с.

¹⁴ Легран П. Неможливість «правових трансплантантів». *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1–2. С. 46–59.

Резюме

Фурса С.Я., Фурса Є.І. Філософія права в процесі реформування правової системи України: теорія і практика.

Дослідження спрямоване на розробку концепції нового сприйняття функцій і змісту філософії права, яка має спиратися на філософії відповідних галузей права та інтегрувати головні напрями подальшого руху правової системи в єдину узгоджену модель з метою охорони й захисту прав та інтересів людини і громадянина в Україні.

Авторами запропоновано виділити нову функцію філософії права – визначення мети і системного напрямку реформування правової системи України, а також способів досягнення мети через удосконалення діяльності правоохоронних та правозахисних органів. Сучасні тенденції розвитку правової системи України нині спираються на вирішення різних тактичних завдань у різних сферах держави, але не встановлюється стратегічна мета її реформування – самодостатня держава Україна. Саме ця мета й має визначати пріоритети у розвитку правової системи України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Ключові слова: філософія права, реформування, правова наука, влада, людина, права, свободи, охорона, захист.

Резюме

Фурса С.Я., Фурса Е.И. Философия права в процессе реформирования правовой системы Украины: теория и практика.

Исследование направлено на разработку концепции нового восприятия функций и содержания философии права, которая должна опираться на философии соответствующих отраслей права и интегрировать основные направления дальнейшего движения правовой системы в единую согласованную модель с целью охраны и защиты прав и интересов человека и гражданина в Украине.

Авторами предложено выделить новую функцию философии права – определение цели и системного направления реформирования правовой системы Украины, а также способов достижения цели через совершенствование деятельности правоохранительных и правозащитных органов. Современные тенденции развития правовой системы Украины сейчас опираются на решения различных тактических задач в разных сферах государства, но не устанавливается стратегическая цель ее реформирования – самодостаточное государство Украина. Именно эта цель и должна определять приоритеты в развитии правовой системы Украины как суверенного, независимого, демократического, социального, правового государства.

Ключевые слова: философия права, реформирование, правовая наука, власть, человек, права, свободы, охрана, защита.

Summary

Svitlana Fursa, Yevhen Fursa. Philosophy of law in the process of reforming the legal system of Ukraine: theory and practice.

The research aims at developing the concept of a new perception and content of philosophy of law which should be based on the philosophies of the relevant fields of law and integrate the main directions of further evolution of the legal system into a single harmonized model in order to protect rights and interests of the individual and the citizen. Theoretical basis comprises modern concepts of scholars in the field of philosophy of law, whose typical and original ideas have been selected and analyzed. Also, the paper constructively and critically analyzes their correspondence to contemporary problems of the legal system of Ukraine. The authors identify a new function of philosophy of law – defining the purpose and systematic direction of reforming the legal system of Ukraine, as well as the ways to achieve the goal through improving the activities of law enforcement and human rights bodies. Current tendencies in the development of the legal system of Ukraine are based on the solution of various tactical tasks, in particular, in the sphere of economy, health care, social security, the judicial system; however, the strategic goal of its reforming – the self-sufficient state of Ukraine – has not been set. This very goal should set priorities in the development of the legal system of Ukraine as a sovereign, independent, democratic, social, law-based state. At the same time, the preamble to the Constitution of Ukraine stipulates the irreversibility of the European and Euro-Atlantic course of Ukraine, which will have to delegate some of its powers to international organizations. The provisions regarding sovereignty and independence of the state will lose priority, which will lead to amendments to the Constitution of Ukraine. At the same time, the theory of a self-sufficient state has not been developed in Ukraine. However, due to this theory the implementation of the defining principles of the state system, proclaimed in the Constitution of Ukraine and capable of ensuring a high standard of living of their citizens and their real independence should be guaranteed.

Key words: philosophy of law; reforming; legal science; power; humans; rights; freedoms; protection.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.05

УДК 340.13

О.О. БАРАБАШ, Д.Є. ЗАБЗАЛЮК

*Ольга Олегівна Барабаш, доктор юридичних наук, доцент Львівського державного університету внутрішніх справ**

ORCID: 0000-0003-2666-9696

*Дмитро Євгенович Забзалюк, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри Львівського державного університету внутрішніх справ***

ORCID: 0000-0002-1041-0148

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ: ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Радикальне оновлення українського суспільства в останні роки привело до визнання людини вищою цінністю, а гарантію її прав і свобод – найважливішим обов'язком держави. Держава, виступаючи реформатором і діючим суб'єктом реформування, ставить завдання підвищення ефективності діяльності Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України в забезпеченні безпеки, захисту прав і свобод людини та громадянина як основну мету здійснення адміністративної реформи, що вимагає розгляду структури побудови адміністративної діяльності органів внутрішніх справ як цілісної «суб'єкт-об'єктно-середовищної» системи¹.

© О.О. Барабаш, Д.Є. Забзалюк, 2020

* *Olha Barabash, Dr. Hab. in Law, Professor, Associate Professor of Lviv State University of Internal Affairs*

** *Dmytro Zabzaliuk, Ph.D. in History, Associate Professor, Head of the Department of Lviv State University of Internal Affairs*